

Prof. dr. cercetător Florin Marinescu
Institutul de Studii Neoeleene, Atena

**METOACE ALE SFÂNTULUI MUNTE
ÎN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA.
REFERIRE SPECIALĂ LA METOACELE
MĂNĂSTIRILOR VATOPED ȘI IVIR**

***Abstract:** The study presents an interesting and unknown issue connected to the economic life of the Holy Mountain, until the 1860's: the foundation and the management of over 150 romanian monasteries (with theirs domains, forests, vineyards, fish ponds etc.) which Athos had as subordinated (metokion) in Wallachia, Moldavia and Bessarabia till the Secularization Law of the monastery possessions, issued by Cuza. The arguments of this "worship", are analyzed, some statistics are achieved and are listed the great Athonite monasteries that had metokions in the Romanian Countries.*

***Keywords:** Mount Athos, monastery, hermitage, succursal monastery, tribute, donation.*

Problema metoacelor unei mănăstiri în altă țară este foarte complexă și dificil de abordat, mai ales pentru secolele trecute.

În primul rând ce este un „metoc”? Dacă întrebați un cunoscut intelectual grec îți va răspunde poetic – e o „fereastră deschisă spre cer”. Dacă întrebați un specialist în istorie economică, îți va răspunde că e „o unitate economică pendinte de o mănăstire-mamă”. Cu această logică un călugăr athonit de la o mănăstire influentă poate să spună că a avut în România 100 sau 150 de metoace, prin care el înțelege o moșie, o pădure, o vie, o baltă cu pești. Mai există un sens al „metocului”. Un loc dintr-un oraș unde călugării veniți să ceară ajutor pentru mănăstirea lor se puteau odihni în drum, adică un „conac”. Bineînțeles metocul în sens mai exact presupunea existența unei biserici, unde părinții să facă liturghia și să se roage și eventual niște chilii. Într-un

document românesc din 1840 de la Mănăstirea „Sfântul Pavel“ se pomenește de un loc în Ploiești, unde călugării greci se odihneau înainte de a se deplasa în alte locuri. Când m-am dus să-l văd cu ani în urmă am constatat că acolo există biserica centrală a orașului. Deci va fi fost un fel de conac, care ulterior s-a dărâmat.

În sens actual și în limba română, „metocul“ e o mănăstire, o biserică sau un schit de pe teritoriul României, care a fost închinat în secolele trecute unei mănăstiri mai cunoscute din altă țară, mai ales de la Locurile Sfinte – la Sfântul Munte (mai ales), la Patriarhia Alexandriei, a Antiohiei sau a Ierusalimului, la Sinai, la Meteora sau în alte părți. Există și fenomenul invers – Schitul românesc Prodromul din Muntele Athos a avut un metoc în Grecia, la Potamia, în insula Thasos, așa cum a avut și altele în România – în București sau în Iași.

Închinarea de metoace a fost una dintre formele de exprimare ale unei politici cu caracter imperial urmate de domnii Țării Românești și cei ai Moldovei, de-a lungul veacurilor, din secolul al XV-lea și până în secolul al XIX-lea. Vom reveni peste puțin asupra acestei teme.

S-au închinat metoace numai de domnii acestor Principate? Nu, pentru că au beneficiat de metoace mănăstiri athonite în Bulgaria, în Serbia, în Georgia sau în Rusia. Pur și simplu altele au fost motivele închinării în alte țări și altele în spațiul românesc. Într-adevăr, care sunt explicațiile acestor închinări de metoace în România către Locurile Sfinte? În primul rând, și alte mănăstiri sau biserici, cum ar fi de pildă Dusicu din Tesalia, mănăstire pe care autorii unor colecții de documente o plasează la Sfântul Munte, au deținut metoace în România.

O explicație ar fi pioșenia domnilor din cele două Principate, ori de ce neam ar fi, adică români sau greci de neam, care îi îndemna să închine mănăstiri și biserici unora mai renumite. Într-un document pe care-l citează părintele Constantin Coman, se pomenește de domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, care, acordând Mănăstirii Zografu, „nașei monastâr“ cum i se spunea, 100 de galbeni ungurești, cerea călugărilor să-l scrie la Proscomidie pe el, pe soția lui, pe copii, Alexandru și Elena, să-i cânte sâmbătă seara un paraclis, marțea o liturghie, și să-l pomenească atâta timp cât va fi în viață, apoi să-i facă pomenirile obișnuite, ulterior să-i cânte o zi pe an, seara parastas și dimineața Liturghie. Deschid aici o paranteză pentru a vă spune că m-am nimerit într-o zi

la Simonopetra, chiar în ziua în care se pomenea memoria altui mare domn român, a lui Mihai Viteazul. Am putut gusta chiar un pic de vin la Trapeză, după ce egumenul l-a pomenit. A fost într-adevăr emoționant să constați că memoria marelui voievod se cinstește după 400 de ani de la adormirea sa. Închid paranteza. Altă explicație ar fi dorința acestora sau a ctitorilor ca lăcașurile lor să nu se risipească după adormirea lor. În sfârșit, mai există o explicație, cum că domnii răspundeau pozitiv cererilor de ajutor ale mănăstirilor athonite sau Patriarhiilor. E celebra zitia, în limba greacă. Părintele Constantin Coman mai găsește o explicație, cum că ajutoarele, cu referire specială la Sfântul Munte, s-au înscris într-o campanie nemaiîntâlnită de salvare și susținere a tuturor locurilor sfinte și a patriarhiilor apostolice, o cruciadă sui-generis, care a durat cinci secole¹.

S-ar putea să fie un sâmbure de adevăr în fiecare explicație. Dar niciuna nu trebuie luată *libro aperto*, ca să explicăm cum de s-au închinat peste 160 de mănăstiri, biserici și schituri din România, inclusiv Basarabia, către Locurile Sfinte. Cu titlul de informație arăt aici că la Patriarhia Alexandriei au fost închinat 9 metoace, la cea a Antiohiei 2, la cea a Ierusalimului 5, la Sfântul Mormânt 36, deși într-o teză de doctorat apărută la Salonic se citează 11, la Sinai 22, în Epir 25 în total, la Dusicu 7, iar la Sfânta Anastasia din Tesalonic 4.

Mai arăt că numerele acestea nu sunt definitive, ele putând spori prin cercetarea îndeaproape a documentelor românești ce se păstrează atât în arhivele românești, cât și în cele amintite. În plus, la fiecare mănăstire athonită care a avut metoace în România, se păstrează documente în limba greacă, corespondență trimisă de metohiari mănăstirii unde aceștia își aveau metania și nu este exclus să avem surprize, în sensul sporirii numărului de metoace, directe au indirecte, avute de o mănăstire athonită. Voi da un exemplu. E îndeobște cunoscut că Mănăstirea athonită Pantocrator a avut în Țara Românească un metoc, Căscioarele. O carte extraordinară², pusă sub ochi de călugărul român

1. Vezi Constantin Coman, *Românii și Sfântul Munte*, în volumul „Muntele Athos. Microcosm al Răsăritului Creștin” (editori Graham Speake și mitropolitul Kallistos Ware), Cluj-Napoca 2014, p. 156.

2. Ionel-Florin, Neghină Mihail, Constantin Balaban, *Meletie. Amintiri despre sat, Biserică și oameni*, Giurgiu 2014

Petroniu de la chilia „Sfântul Gheorghe“ Kapsala pendinte de ea, mi-a furnizat date în plus care s-ar putea să sporească numărul metoacelor, fie și indirecte, deținute de această mănăstire până în anul 1863. Mai adaug însă că în aceste numere intră atât mănăstiri sau biserici sau schituri închinată direct unei mănăstiri athonite de pildă în timp ce altele au fost închinată ca sub metoc, unei mănăstiri românești care era deja închinată unei mănăstiri athonite.

Revin la explicațiile plauzibile care au făcut ca o suprafață de 11 până la 13 la sută din teritoriul României și nu 25 la sută cum este în-deobște cunoscut, să fi fost închinată unei mănăstiri din afara țării, împreună cu bisericile respective³. Părerea lui Dumitru Năstase, la care mă raliez, este că închinarea a fost una dintre formele de exprimare ale unei politici cu caracter imperial, politică virgulă care urmărea refacearea în forme simbolice a Imperiului Bizantin în țările în care domneau domnii români, continuatori, cum se socoteau ei, ai împăraților bizantini, sub mantia religioasă a Patriarhiei Ecumenice și a Sfântului Munte. Se alăturau adoptarea modei bizantine la Curțile lor cum și relațiile domnilor cu popoarele subjugate din Balcani. Dar să nu fim absoluți în cele spuse sau scrise. Există și situații neverosimile pentru cei de azi. Un schit, Codrul Sârbilor, din ținutul Putna, a fost închinat de un monah la Mitropolia Moldovei, într-o stare de euforie (la un chef, cum scria el însuși). Când s-a trezit a doua zi l-a închinat la Vatoped. Când am vizitat locul, se păstra doar o cruce, acolo unde fusese altarul. Când am revenit dispăruse și crucea, pe locul unde acum e o vie.

Să ne referim acum pe scurt la metoacele pe care le-a deținut atât în România, cât și în Basarabia, adică în Republica Moldova de astăzi, Mănăstirea athonită Vatoped, dar și la altă Mănăstire athonită, Ivir.

Mai întâi o precizare privind arhiva românească a acestei prime mănăstiri. Când spun precizare înțeleg că nu știu nici acum câte documente românești, în sens larg al cuvântului, există acolo. Cele românești și slavone ar fi în jur de 11.000. Mai există documente în limbile greacă, franceză, rusă, engleză, germană, ivrit, maghiară, turcă, dar și

---

3. Informez cititorii că în urmă cu mulți ani am pregătit, împreună cu tânărul – pe atunci – cercetător Sorin Ivănescu, un studiu special și obiectiv despre problema mănăstirească

unul cred sub formă de criptogramă. Cred că e cel mai mare conglomerat de documente românești într-o mănăstire, nu dintr-o arhivă, din afara României.

Mi-a luat ani buni de misiuni ca să clasific arhiva. Din fericire grație colaborării cu câțiva intelectuali, recte paleografi, aproape toată arhiva, dacă nu se vor mai descoperi și alte documente..., beneficiază de rezumate în limba originală, mai ales română sau greacă. Încă nu am cercetat cele 150 de catastifuri, mai ales cu conținut economic, ce privesc mai ales mănăstirile Golia și Trei Ierarhi, și ea pentru o bucată de timp metoc la Vatoped. Mai adaug faptul că se păstrează două condici, de câte 1.000 de pagini fiecare, una în română, alta în franceză, unde sunt înregistrate multe documente, vechi și slavone, ale căror originale se descifrează astăzi greu sau s-au deteriorat. În plus sunt documente care interesează metoacele din Țările Române în arhiva grecească a mănăstirii, care conține probabil doar... câteva zeci de mii de documente. Scriam de surprize și mai deschid o paranteză. Cu ani în urmă eram convins că Vatopedul ar fi avut metoace doar în Moldova⁴ și ar fi fost ajutată doar de domnii moldoveni. Dar iată că părinții de acolo au deschis într-o seară întâmplător un dulăpior, nedeschis probabil de la 1863, în care au descoperit 13 documente muntenești, multe cu pece-te, dintre care cinci conțineau ajutoare în bani, pe care domnul Țării Românești, Radu cel Mare, le-a acordat Mănăstirii Vatoped. Și mi-am zis să nu mai trag concluzii în următorii ani. Închid paranteza.

Cred că nu există domeniu al istoriei Moldovei, mai puțin al Țării Românești care să nu fie abordat în aceste puține documente românești de la Vatoped⁵.

Puțin acum despre metoacele mănăstirii în România de astăzi și în Republica Moldova de astăzi. (Să mă scuze părintele Ioan de la Chișinău că intru pe terenul lui).

---

4. Atât Vatopedul, cât și multe alte mănăstiri athonite au deținut de-a lungul secolelor metoace atât în Grecia, cât și în afara ei, în Turcia de azi, în Rusia, în Bulgaria, în Georgia. Dăm un singur exemplu ca bibliografie greacă – Μανώλης Βαρβούνης-Στάθης Κεκριδής, *Αγιορείτικα μετόχια στη Σάμο*, Salonic 1999 (Metoace aghiorite în Samos)

5. Voi fi mândru să pot prezenta peste vreo 15 ani, adică prin 2030, 14 volume de regeste, plus unul de indici, poate chiar într-o manifestare la Galați...

Se poate spune că Vatopedul a deținut și mănăstiri închinare de pe la 1606 (Golia) și până în secolul al XVIII-lea direct ei, dar și mănăstiri, biserici sau schituri închinare unei mănăstiri românești care era deja metoc la Vatoped.

Concret au fost închinare mănăstirile Golia, cu 17 metoace, 7 în Moldova și 10 în Basarabia, Bărboi, cu patru metoace în Basarabia, Frumoasa, cu un metoc, Trei Ierarhi⁶, Mira, cu cinci metoace, Răchitoasa, cu 7 metoace și încă unu ca submetoc⁷, Precista – Galați care apare și ca metoc la Golia, Sfântul Ioan Țopa, Sfântul Dumitru și Barcea, apoi Fâstâci, Precista – Focșani cu un metoc, Țepoia, Giurgești, neidentificat de mine, doar dacă nu cumva a dispărut satul, toate în Moldova, apoi în Țara Românească Provița de Sus și de Jos, cinci mănăstiri și schituri în Orașul de Floci și în împrejurimi, Mărgineni, alte două în Basarabia și una în Transnistria, Rașcov. Am vrut cu ani în urmă să mă duc să fotografiez ce s-a mai păstrat din biserica din Rașcov, dar l-am întrebat înainte pe bunul meu prieten și sfătuitor, Dumitru Năstase, dacă să merg sau nu. Și mi-a răspuns – Nu pot să-ți dau niciun sfat pentru că nimeni dintre cei ce s-au dus acolo nu s-a mai întors... Și am renunțat. S-a dus în schimb un coleg din Chișinău care a reușit să fotografieze ruinele bisericii.

Tot pe scurt despre metoacele Mănăstirii Ivir. În primul rând, arhiva românească a mănăstirii, publicată în două volume în anul 2007, cuprinde 1837 de documente, în majoritate românești, cele mai vechi fiind redactate firește în limba slavo-română. Metoacele sunt mult mai puține. Puțin peste 20, dar și aici directe și indirecte, în București, în Țara Românească și în Moldova⁸. E vorba de Stelea în București, de Tutana în județul Argeș, cu un metoc, de Radu Vodă în București, cu 9 metoace, de Bălteni, în județul Ilfov (o bucată de timp), de Glavacioc, în

6. Închinată la Protaton, Mănăstirea Trei Ierarhi, bijuterie a Iașului, a fost metoc atâta timp cât egumenul de acolo își avea metania la Vatoped. Despre metoacele (3) mănăstirii vezi Φλορίν Μαρινέσκου, *Ρουμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Πρωτάτου*, Αθήνα 2001, p. 17-20.

7. Pentru economie de spațiu nu voi nominaliza aici metoacele indirecte. De altfel pregătesc o lucrare specială pe această temă.

8. Vezi Φλορίν Μαρινέσκου, *Ρουμανικά έγγραφα του Αγίου Όρους. Αρχείο Ιεράς Μονής Ιβήρων. Τόμος πρώτος*, Αθήνα 2007, p. 24-62.

județul Argeș, de Dealul, din județul Dâmbovița, de Vălenii de Munte, în județul Prahova, de Toma Cozma în Iași, de Precista și Răducanu în Târgu-Ocna cu patru metoace, aproximativ 24 de metoace în total.

Nu voi intra în tematica acestor documente, neavând spațiul necesar. Voi sublinia doar o temă mult dragă mie – nivelul intelectual cel puțin al egumenilor, oglindit prin înscrierea lor ca prenumerați la cărți sau periodice în curs de apariție. Când un egumen, mai ales grec, era convins de utilitatea sau scopul nobil al unei cărți, se înscria cu zece sau mai multe exemplare.

Toate aceste mănăstiri, biserici sau schituri au încetat de a fi metoace, adică au fost dezînchinat, iar averea lor secularizată, la 1863, în decembrie, prin hotărârea domnului Alexandru Ioan Cuza, domn bine apreciat, în general, în România și prost apreciat în general la multe Locuri Sfinte tocmai pentru acest decret, decret absolut normal după părerea mea pentru un nou stat în curs de formare.

După ani și ani de cercetări, consider interesantă tema metoacelor pe care Locurile Sfinte le-au deținut în România sub aspect pur istoric și ignor orice zvonuri despre alte aspecte.

Înainte de a încheia vreau să mai subliniez, cu titlu de informare, că în ultimul timp mă ocup și de cărți românești de la mănăstiri athonite sau chilii românești, pe care le înregistrez cu trimiterea la B.R.V. sau la B.R.M., fiind singurul istoric care deține, acasă sau la birou, bibliografiile respective. Am publicat deja două cărți, cuprinzând cărțile românești de la mănăstirile „Sfântul Pavel” și „Pantocrator”, ultima apărută în 3.000 de exemplare, pe care un inginer român everget, Cristian Apostol, a binevoit să o tipărească. Iar acum mă ocup, cu ajutorul altui colaborator, de cărțile românești de la o chilie românească, „Sfântul Gheorghe”, unde mulți pelerini români, clerici și laici, depun ca ofrandă cărțile lor, chilia ajungând acum să dețină 1.800 de cărți românești, vechi și moderne, dar și altele grecești și rusești, ca și unele manuscrise, muzicale sau nu. Prevăd un viitor stălucit acestei chilii, în sensul unui viitor centru cultural românesc în Sfântul Munte, unde se nevoiesc în prezent doar doi călugări români, pe care mi-e drag să-i amintesc, Petroniu și Gheorghe, ambii din Piatra Neamț. Măcar ca numărul lor să sporească în viitor.